

**Îndemnul lui Xenopol la Putna
pentru Români de azi: Nu vă
temeți! EXCLUSIV ONLINE:
Discursul lui A. D. Xenopol
la Serbarea pentru unitatea
neamului românesc organizată
de Eminescu la Mormântul lui
Ștefan cel Mare și Sfânt**

minescu „va stăpâni toate veacurile cât se va mai vorbi pe pământ limba românească.” – A. D. Xenopol

Marele istoric Alexandru D. Xenopol a fost lansat în spațiul istoriografic românesc grație lui Mihai Eminescu. Pentru că tânărul student la Berlin A. D. Xenopol a fost câștigătorul concursului de discursuri organizat de comitetul central de la Viena pentru **Serbarea de la Putna**, desfășurată cu fast la marea sărbătoare a Adormirii Maicii Domnului, 15 august 1871, și gândită de Eminescu pentru unirea tinerilor studioși români din toate provinciile românești, mai ales din cele aflate sub ocupație străină, întru aprofundarea idealurilor Marii Uniri. Astfel s-a lansat practic Xenopol în Istoria României. La împlinirea a 550 de ani de la sfințirea Mănăstirii Putna, primul sfânt locaș ctitorit de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, în ziua de duminică, 3 septembrie, a anului 1469, publicăm în premieră online, cu mulțumiri aduse nevoitorilor întru Hristos de la Putna, discursul tânărului A. D. Xenopol, rămas pentru generațiile vremii ca o piatră unghiulară în construcția României Mari, întemeiată pe trecutul sfânt al neamului românesc. Sperăm, cu ocazia publicării sub formă electronică a acestui document de referință pentru istoria națională, ca generațiile de azi și de mâine să îl simtă la inimă la fel ca cele de ieri și de atunci. Amin!

Îndemnul lui Xenopol pentru Români de azi:

“Astăzi, răul e mai mult înlăuntrul nostru, din cauză că elementul bun rămâne răzlețit, nefiind un suflet mare în jurul căruia să se concentreze tot ce este mai ales în națiunea noastră. Totuși s-avem speranță, fraților români ! Dacă elementul bun se unește în jurul unei idei, dacă puterile de viață aleargă la întrunire pe mormântul eroilor națiunii, spre a lucra cu un gând, cu o inimă spre binele obștesc, atunci să nu ne temem ! Predomnirea binelui și a adevărului va urma în curând lucrării întrunite a elementului bun, și o stare mai liniștită, mai regulată și mai puternică a interiorului ne va mijloci în curând respectarea în afară a

națiunii române și propășirea ei spre unul și același viitor. Dacă nu este eroul viu în fruntea noastră, este ideea pentru care s-au luptat. Ea este un soare veșnic arzător pentru oglinzile curate ce pot a-l răsfrânge.”

Câteva cuvinte despre Discursul lui Xenopol:

La Putna:

August 14: Începe serbarea de la Putna, la care au participat circa 3000 de români din toate provinciile țării. Printre ei se aflau: Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Mihail Kogălniceanu, A. D. Xenopol, G. Dem. Teodorescu, Grigore Tocilescu, Dimitrie Gusti, Ciprian Porumbescu, Epaminonda Bucevschi ș. a. (...)

August 15: Serbarea de la Putna continuă. Lumea se adună de dimineața la porticul festiv, unde Ioan Slavici rostește o alocuțiune adecvata momentului. Se pornește apoi, în cortegiu, spre biserică La mormântul lui Ștefan cel Mare, bogat împodobit cu ghirlande și faclă, patru membri ai Comitetului studentesc fac de gardă, oficiază liturghia, după care egumenul Arcadie Ciupercovici rostește o cuvântare, evocând gloria străbună și semnificația serbării. Eminescu relatează, în numărul din 22 – 25 august 1871 al „Curierului de Iași”, că „eminentul preot știe atât de bine să vorbească la sufletele auditoriului (...), încât (...), am simțit inima noastră mișcându-se de patriotism și însuflețire”. Mulțimea se întoarce apoi din nou la portic, unde tânărul A. D. Xenopol își rostește strălucita cuvântare festivă. (Sursa: Putna.ro și Mihai-Eminescu.Ro)\

Nicolae Iorga:

“(…) Ce-a fost mai bun în serbarea de la Putna rămîne

discursul, de o mare înălțare de cuget, bogat în icoane nouă și în gânduri adânci și cumini, al studentului A. D. Xenopol. Istoricul de mai târziu al Românilor a scos din viața lui Ștefan învățături folositoare, ca acelea de a face «unirea prin gând și inimă» înainte de a urmări visuri mari, de a întemeia o cultură adevărat românească, și cât se poate de neatârnată, în care să se înfrățească toți Românii, de a nu pripi lucruri mari cari vin de la sine altfel și care, dacă li se face silă, pier ca iubitul Psichei, picurat de untdelemnul candeliei ce se apropiase fără îngăduire de fața lui când dormia; de a «nu ne înșela asupra stării în care ne aflăm, de a nu ne orbi noi înșine prin lingușiri și înălțări peste aceia ce sîntem în adevăr». Sfaturi a căror nevoie se simte din nenorocire și astăzi, după aproape patruzeci de ani!(...) Marele poet Eminescu: cunoscător desăvîrșit al poporului, al trecutului, minte adîncă și bogată, inimă cuprinzătoare, de la care pornise și gândul serbării din 1871. "

Eminescu:

Fig. 1. România Mare, 1888

" (...) în urmă lumea să stropește cu aghiasmă ș-apoi în mijlocul unei tăceri adânci d. Xenopol rostește cuvântarea festivă. Acest cuvânt întrunește în sine toate elementele ce constituie un adevărat op de elocință, și nu-i mirare dacă mintea fiecăruia era fixată cu toată puterea asupra pasagelor instructive ce se desfășurau într-însul, asupra învățăturilor potrivite ce oratorul făcea să se reflecteze din faptele lui Ștefan cel Mare asupra stărei noastre de față."

„... Să deie ceriul ca să ajungem asemenea momente mai adeseori, să ne întâlnim la mormintele strămoșilor noștri plini de virtute, și să ne legăm de suvenirea lor cu credința și aspirațiile vieții noastre. Numai cu chipul acesta vom putea conserva patria ce avem; numai cu chipul acesta neamul românesc poate spera slavă și pomenire în viitor.”
(Curierul de Iași, 22 și 25 august 1871)

Teodor Stefanelli:

“Era impunătoare această mulțime compusă din inteligență și popor, care încet și tăcută înainta pios spre locașul unde se odihneau osemintele marelui Domn. Eu mă aflam lângă Eminescu. El era tăcut și înainta cu capul plecat. Îți făcea impresia că gândurile sale planau în depărtări ce numai el știa să le pătrundă. Așa am ajuns la mănăstire, și am intrat în sfântul locaș unde la dreapta se află mormântul eroului. Deoparte și de alta a mormântului sta Comitetul, iar Eminescu și eu stăteam în fața mormântului la o depărtare cam de doi pași. Se ținură

cuvântările, se depuseră darurile pe mormânt, apoi urmă solemnă închinare a delegațiilor și a altor credincioși înaintea mormântului. Moment înălțător, care ne transporta și ne umplea de tainice fioruri, nesimțite până atunci! Această însuflețire a ajuns însă la culme, când colonelul Boteanu, în mare ținută, păși înaintea mormântului și ținu o scurtă cuvântare în memoria celui ce se odihnește aici de peste trei secole, dar al cărui geniu veghează și azi asupra scumpului său popor.

Iar când apoi își plecă Boteanu genunchii înaintea mormântului, când își descinse centironul de aur de la brâu și-l depuse pe mormânt, rostind cu adâncă emoție cuvintele: că în numele Oștirii Române îl depune în semn de admirare și pioasă venerație pe mormântul marelui Căpitan și Cărmuitor de lupte, atuncea parcă trecu un fior prin cei de față și toți erau așa de emoționați încât vedeai că fără voie li se furișară lacrimi în ochi. Acum îmi făcu Eminescu semn să ieșim și-mi zise afară că acesta a fost cel mai sublim și mișcător moment al întregii serbări.

Adânc impresionati am ieșit din curtea mănăstirii și am îndreptat pașii noștri spre un grup de poporeni. Acolo se frigea un întreg bou pe o uriașă frigare de lemn, așezată pe două furci înțepenite în pământ. Câte patru oameni o învârteau de ambele părți, iar jarul de sub frigare era așa de mare, de

nu te puteai apropia. Cu deosebită plăcere se uita Eminescu la acest pitoresc tablou și-mi zise că întâia dată vede un bou întreg pe frigare. Începu să plouă și ne despărțirăm. Această ploaie răcoritoare ținu cam o oră, dar apoi se făcu iarăși timp minunat de frumos și nu împiedică de fel serbarea adică masa festivă în portic cu 1.600 de tacâmuri, la care Alexandru Xenopol a ținut cuvântarea festivă.

Nu a fost împiedicată nici ospătarea imensei mulțimi a poporului, nici petrecerile populare și hora mare ce se încinse, după-amiază pe iarba verde lângă porticul festiv. Cu toate că iarba

era încă udă și ici colea mici băltoace, hora se învârtea cu mult foc și când domnii luară la joc și pe fetele și nevestele din popor, care priveau cum joacă domnăriile, se auzeau aplauze de clocoteau codrii, la ale căror poale se desfășura acest încântător tablou de înfrățire între inteligență și popor.

Începutul îl făcuse Alexandru Xenopol care trase la joc pe o fată minunat de frumoasă din Putna, și lui îi urmară și ceilalți dansatori. Pe Eminescu nu l-am observat la horă și, când ne-am întâlnit seara la congresul studenților, mi-a spus că a privit din depărtare la joc." (*"Amintiri despre EMINESCU"*)

Dimitrie Vatamaniuc:

“(...) Adevărul acestor speranțe îl constituia idealul de unitate națională. Alexandru D. Xenopol se pronunță și el, în cuvântarea festivă, pentru unitate națională: „Ștefan cel Mare încetează – arată el – a fi eroul unei părți a țărilor locuite de români și devine un centru pentru același neam”. Studenții purtau eșarfe tricolore, delegațiile, stindarde cu inscripții care vizau tot unitatea națională, iar cea de pe urna votivă îl numea pe Ștefan cel Mare „Apărătorul existenței române”. Delegațiile aduc țărână, din provinciile lor, pe care o depun în urna votivă, care se așează, cu mare ceremonie, pe mormântul domnitorului. Un moment emoționant îl constituie gestul unui ofițer român, întors din războiul franco-german, care își depune centurionul și sabia pe mormântul lui Ștefan cel Mare în numele armatei române. Eminescu împarte, în timpul festivităților, poezia lui Dimitrie Gusti, La mormântul lui Ștefan cel Mare, în care se declară că alături de Moldova și Muntenia și alte provincii sunt „pământ românesc”, iar la marea horă a participanților la serbare, Ciprian Porumbescu cântă la vioară „Daciei întregi”. Congresul

studentesc, care se ține la propunerea lui Eminescu, fixează ca program de activitate pentru această generație, lupta pentru unitatea culturală a tuturor românilor. (...)” (*Analele Bucovinei*, Anul V, 2, 1998)

A. D. Xenopol

**Cuvântare festivă rostită la serbarea națională pe
mormântul lui**

Ștefan cel Mare

în 15 (27) august 1871

“Onorată adunare,

**A. D. Xenopol – fotografie
de la maturitate**

Scopul pentru care ne-am adunat aici nu este de a face istoricul faptelor sau zugrăvirea caracterului mărețului bărbat, care, după patru sute de ani, este încă destul de puternic ca

s-adune pe mormântul său reprezentanți din toate țările unde trăiesc români. Faptele lui sunt păstrate, mai bine decât în

cărțile ce pomenesc de ele, în cel mai mândru din izvoarele amintirii, în sufletul poporului însuși, învăluite în o comoară de nesfârșită poezie. Tot astfel se înalță în amintirea noastră și inima lui curățită de greșelile întâmplătoare a vieții omenești, și înțeleasă de pornirea sufletească a poporului întreg în ceea ce era ea într-adevăr. Nici pentru faptele, nici pentru caracterul lui nu am avea deci, la urma urmelor, decât a rezice ceea ce știe orice român, că acest suflet ales, cu dreptul au dobândit de la poporul său mândra denumire de „mare și bun”. În astă judecată, rostită de un neam întreg în decurs de secol, stă dreapta măsură a mărimii lui Ștefan; și chiar cercetarea cea mai lămurită a istoriei nu va putea decât să întărească ceea ce poporul au cuvântat.

Dar să nu credem, onorată adunare, că numai trecutul ne atrage aice; că numai atâta voim noi, a ne îmbroșta amintirea, apropiindu-ne de lăcașurile unde mai văzute urme pare a fi lăsat eroul de la Războieni, unde piatra ce acopere moaștele lui lovește încă privirile noastre. Nu ! Venim aice și pentru viitorul după care năzuiește orice suflet mai nobil a poporului nostru. Venim aice pentru a sugere puterea ce susține în lupta pentru bine și adevăr, putere ce izvorăște pe la mormintele oamenilor mari... Cu patru sute de ani aruncăm noi gândurile și simțirile noastre înapoi, și totuși, de vom privi bine în sufletul nostru, vom vedea cum se amestecă, în acel îndepărtat trecut, farmecul viitorului; cum fiecăre faptă a lui Ștefan cel Mare e cu atâta mai măreață, cu cât noi astăzi putem să ne-o amintim împreună pe mormântul lui, cu cât simțim că în această împreună amintire stă sâmburele unor puteri de viață, ce pot să ne întărească în propășirea pe calea dreptului și a adevărului, care susțin și înalță pe popoare.

În astă împreunare a amintirii trecutului cu năzuințele și speranțele în viitor, figura lui Ștefan cel Mare încetează de a fi *eroul unei părți* a țărilor locuite de români, și devine *un centru pentru toți de același neam*. Apărând Moldova de asupririle dușmanilor, el apără o parte din poporul nostru; el

împlini aice, aceea ce alți bărbați mari împliniră aiurea. Marginile politice îi opriră de a înrâuri de-a dreptul asupra întregului popor; dar fiecare din ei, lucrând pentru o parte din același întreg, lucra pentru întregul însuși. Să nu oprim deci, când cătăm la bărbații cei însemnați ai trecutului nostru, privirile noastre pe sfera în care ei au trebuit să-și mărginească lucrarea lor; să nu videm în ei cauze de mândrie sau de gelozie pentru o parte sau alta din poporul nostru, ci să-i privim pe toți ca pe un bine obștesc a neamului întreg, căci și ei cu toții tot de un gând au fost pătrunși: apărarea și nălțarea poporului român în sfera în care ei trăiau. Astăzi marginile despărțitoare au început a căde, și astăzi în speranța viitorului, *toți* românii sunt dator să depună semnul de amintire și de recunoștință pe mormântul *fiecărui* din eroii lor. Învingători sau martiri în luptele ce au luptat, ei au cu toții dreptul la recunoștința neamului întreg, pentru că prin brațul lor și, mai mult încă, prin puternica amintire împlântată în sufletul poporului, ei au lăsat un izvor de vârtute, din care cu toții au dreptul să se întărească pentru viitor. Oamenii cei mari a unui popor nu sunt ai cercului în care ei fură siliți să-și mărginească lucrarea; ei sunt ai neamului întreg, pe cât răsună aceeași limbă, pe cât se întâlnesc aceleași obiceiuri, pe cât se întinde legătura mai strânsă pusă de fire între sufletele omenești. Ba ei trec chiar peste cercul poporului lor și devin binele întregii omeniri.

Pe mormântul lui Ștefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi deci astăzi cu credința în un viitor comun. Acest țel de care atârnă tot lanțul speranțelor noastre, trebuie să avem și inima de a-l spune în fața lumii, fără sfială, fără încâlcire, cu deplină încredere în dreptate și adevăr, în mersul lucrurilor lumești. Căci fir-ar oare cu puțință, că acest popor ce atâta a luptat, apoi atât a suferit, astăzi, când își ia avântul pe calea propășirii, să fie strivit la pasul cel dintâi ? De am fi fost noi meniți numai a opri cu piepturile noastre năvălirile barbarilor și

ale mohamedanilor, ne-am fi șters de pe fața pământului, odată cu încetarea acelor năvăliri, ca ființi ce ne am fi fost împlinit menirea. Dar nu a fost astfel; ci după o lungă noapte și grele schingiuri, pierit-au și întunericul și stafiile lui, și noi iarăși am revenit la viață cu o putere nouă și plină de încredere în lungul viitor. Avem acea putere, avem acea încredere, pentru că sufletul acestei părți a omenirii ce se numește poporul român încă nu și-a revărsat în lume comoara cuprinsului său sufletesc. În adâncul lui se mișcă noi armonii în sfera frumosului, noi descoperiri în acea a adevărului, noi tipuri de caractere ce trebuie să iasă la lumină, să rămână în amintirea omenirii. În acea fierbere interioară a căreia urmări stau încă ascunse în sânul viitorului, stă dreptul nostru la trai, îndreptățirea speranțelor ce ne încântă. Căci asta e legea cea mare a naturii, care domnește atât în neamurile de plante și vietoare cât și în neamurile omenești: că fiecare are drept la trai și dezvoltare, cât timp nu a desfășurat toată puterea de întindere cu care e înzestrat de vecinul izvor a naturii. Odată însă ce aceasta s-a împlinit, atunci trebuie să se stingă pentru totdeauna, lăsând locul liber pentru alte ființi. *Fiindcă noi, românii, încă nu am desfășurat tot cuprinsul nostru sufletesc, avem dreptul de a trăi și putem spera în viitor.*

Dară să nu credem că această lege ne asigură atât de puternic un viitor de propășire încât, fără de nici o muncă, fără de nici o silință, am putea ajunge la el. Nu doară că *împlinirea însăși* a legilor mersului omenirii ar atârna de la voința oamenilor; căci, precum e cu neputință ca să se zdruncine mersul corpurilor cerești, tot așa este de cu neputință a se clătina măcar câtuși de puțin acela al lucrurilor omenești. Dar între dezvoltarea naturii și acea a omenirii este următoarea mare deosebire că, pe când legile naturii se împlinesc orbiș și fără de alegere, deci totdeauna *cu același efect și în același fel*, acele ale omenirii se împlinesc prin mijlocirea omului însuși, care are puterea de a lucra *după ele sau în contra lor*. Când el lucrează după cerințele legilor

omenirii, atuncea *împlinirea lor se face sub forma binelui*, a fericirii, a propășirii; când el lucrează în contra lor, atuncea *împlinirea acelorași legi se face sub forma răului*, a nenorocirii, a decăderii. Libertatea omenească nu hotărăște nimica asupra împlinirii însăși a legilor; aceasta merge de sine înaintea și nestrămutat; libertatea omului este însă marea putere, care hotărăște asupra modului împlinirii acelor legi neclintite ca izvor de viață mândră sau de moarte schingiuitoare.

Poporul, deci, ce vrea să propășească – cât timp are încă putere de trai – va trebui cu mintea lui să caute a pătrunde în înșirarea lucrurilor și să recunoască cum trebuie el să făptuiască pentru a sta în armonie cu legile omenirii. El va trebui să-și pună toată silința pentru împlinirea celor ce va fi recunoscut a fi de trebuință. Agerimea minții și tăria inimii sunt condițiile neapărate a vieții mai depline. *Știința și puterea morală sunt stâlpii fericirii popoarelor*. Aceste fiind bunuri ce omul, poporul, poate a și le agonisi, urmează că *de la el atârnă* ca să intre în adevăr pe calea propășirii și să-și câștige recunoștința omenirii, precum tot de la el atârnă ca, rămânând în neștiință și aruncându-se în neorânduială și desfrânare, să se ucidă pe sine însuși. Pentru noi românii – care începem abia a ne dezvăli – calea spre bine e cu atâta mai ușoară cu cât știința izvorăște atât de mănos din lucrarea omenirii întregi trecute și acelei contemporane ce ne înconjoară; iar puterea morală stă atât de mândră în multe părți a istoriei noastre, strălucește în suflete atât de mărețe ca acele a unui Ștefan, Mihai sau Horea și în sufletele tuturor acelor ce se bătură și pieriră împreună cu ei, încât n-am avea decât să ne apropiem de ambele acele bunuri pentru a simți în sufletele noastre înrâurirea lor cea binefăcătoare.

Oricine simte deci în sine un cuget ce năzuiește mai presus decât spre trebuințele zilnice, poate dar să se bucure astăzi într-adevăr de gândirea ce ne au adunat aice; căci în întoarcerea aceasta înspre trecut, în simțământul ce ne

împinge a încorda inimile noastre pe mormântul unui bărbat ce luptă o viață întreagă pentru poporul său, și tăriei căruia sufletești datorim noi astăzi în mare parte existența noastră însăși, în astă întoarcere, zic, se arată o creștere a puterii morale în sufletul nostru, o mai mare năzuință spre bine și adevăr, o mai mare ură contra răului și a minciunii ! Oricare din cei ce de aproape sau de departe vor simți răsunetul, ce amintirea veacului de atunci va produce în suflet lovindu-se de starea de astăzi, se va videa mai înălțat în cugetul său, va voi mai mult și va lucra mai mult. Tot acel ce va simți în sine o agerime mai mare a spiritului, o tărie mai mare a inimii, își va aduce aminte că prin muncă neobosită și jertfiri spre binele obștesc e dator să se facă vrednic de părtinirea cu care firea l-au înzestrat.

Căci, să fim drepti, onorată adunare ! Nu tot poporul lucrează deodată spre viața și propășirea sa. Este în el o parte activă, în mâinile căreia stau ursitele poporului întreg. Ea-l duce spre propășire sau decădere, după elementul ce predomină în dânsa, cel bun sau cel rău, în luptă totdeauna, în luptă neîmpăcată ca lumina cu întunericul. Cătră apusul vieții unui popor predomină elementul rău, ce se-ndesește neconținut ca umbra în înserare, semn că se apropie noaptea mormântului. Dar și la zori nu e lumina fără de amestec. De la început până la sfârșit, datoria elementului bun este de a lupta în contra răului. Prin silințele sale, prin exemplul cugetului și a faptei curate, prin îndreptarea celor ce nu știu sau nu vreau, pe calea binelui și a adevărului, elementul bun introduce viața în sânul poporului, o înalță până la culmea ei, și chiar în timpul decăderii, prin o luptă necurmată, aruncă raze de strălucire asupra nopții ce se coboară. Dacă partea mai aleasă a națiunii rămâne în nelucrare, atunci aceasta urmează în întuneric o cale necunoscută, pradă tuturor elementelor răle ce pot să-și ieie zborul în mijlocul nopții; atunci se lățește crima de care e cotropită fapta frumoasă ce fuge și s-ascunde; lingușirea ce caută câștig din orbirea celor

lingușiți și înaintea căreia puterea de a susține privirea adevărului slăbește din ce în ce; îngâmfarea asupra propriilor merite și lauda cu meritele altora, căreia urmează lenevirea de a mai lucra și care împreună ucid silința de a recunoaște starea adevărată în care te afli și iubirea de muncă prin care poți scăpa din ea... Astfel se târâie atunci un popor în o umbră îndoielnică un timp oarecare, până la ivirea unor zori noi sau, ce e mai sigur, până la stingerea lui. Deci, *împlinirea legii naturii, că un popor are puțință de a trăi și a se dezvolta până ce a revărsat în lume tot cuprinsul său sufletesc, atârnă de condiția neapărată a luptei necurmăte a elementului bun în contra celui rău.*

Sufletelor nobile și înțelepte ale românilor din toate țările le este dar impusă greaua, dar frumoasa sarcină, de a mijloci acuma și a realiza în viitor ultimul țel a speranțelor noastre. Pentru aceasta însă, *o înțelegere și o lucrare comună a elementului bun este condiția neapărată a reușitei.* Nu mulțimea puterilor, ci îndreptarea lor spre același țel și opintirea lor împreună hotărăște mărimea izbânzilor. Cu cât elementul bun se întărește mai mult prin strânsa legătură și lucrarea împreună a celor ce-l înfățișează, cu atâta puterea celui rău slăbește, cu atâta orânduiala și propășirea înlăuntrul țării, neatârnarea ei în afară este mai asigurată. Cu cât, din contra, elementul bun se răzlețește și se desface deolaltă, cu atâta *puterea* lui se micșurează, orișicât ar crește *numărul* acelor în a căror suflet este sădit, cu atâta se lățește răul, minciuna, desfrânarea, cu atâta predominesc înlăuntru patimile și iubirea de sine, iară în afară siguranța și respectarea țării slăbesc din ce în ce. Să nu credem vreodată că un popor când se coboară în cumpăna lumii, nu poartă el însuși vina acelei coborâri. Totdeauna un popor ce slăbește în afară arată că e slab înlăuntrul său, un popor ce se stinge de pe fața lumii, că a fost mort înlăuntrul său.

Ferice sunt timpurile în care elementul cel bun a unui popor

găsește un centru, un suflet mare, în jurul căruia cu toții se adună și cu toții lucrează, duși de un gând, o simțire comună spre binele și înălțarea patriei ! Atunci puterea crește înmiit, atunci o țară mică, o mână de oameni fac fapte ce răsună departe de locul unde s-au petrecut. Atunci se văd lucruri ce par neînțelese în timpurile mai slabe. Astfel, astăzi cădem în minunare dinaintea faptelor de viteaz ale lui Ștefan cel Mare, și pentru ce oare ? Pentru că astăzi simțim prea bine că astfel de fapte ar fi cu neputință; și iarăși, pentru ce aceasta ? Oare nu suntem tot atâta, ba poate mai numeroși, decât pe timpul lui Ștefan cel Mare; oare nu sunt și astăzi bărbați ce-și iubesc țara și toate le-ar jertfi spre fericirea ei ?... Sunt elemente bune, onorată adunare, și în mare câtime, dar ele stau răzlețite, nu lucrează împreună, și, deși tind spre același țel, spre înălțarea neamului și fericirea lui, nefiind unite prin împreună înțelegere, aruncă adeseori unele asupra altora grozava acuzare de trădător de țară ! Nu este un centru care să le unească, un ochi fermecător care să le insuflă în inimă dorința și puterea de a lucra împreună, un ochi ca acela ce aprindea în războaie sufletele viteze ale ostașilor români.

Dar astăzi, cu toate turburările timpurilor, nu e atâta vorbă de războaie și de lupte sângeroase; *răul nu este atâta în afară cât înlăuntrul nostru* și în contra acestuia este de luptat. Nu voiesc a vă zugrăvi aceasta stare a noastră dinlăuntru în toate părțile unde trăiesc români, nici acea a legăturilor dintre românii din toate aceste părți împreună. Oricine însă știe că ea este departe de a fi astfel precum ar cere-o ideea propășirii noastre spre unul și același viitor. *În dezbinarea dinlăuntru stă slăbiciunea tuturor*; în această nearmonie a inimilor și spiritelor stă rădăcina mai adâncă a rălelor ce ne bântuie, a pericolelor ce ne amenință. De aceea, pe mormântul bărbatului ce a știut a concentra în sine toate razele de bine a poporului său, să cugetăm la o apropiere a tuturor, din toate părțile, spre o împreună lucrare. Toți cei mai buni să caute a avea credinți, speranțe și năzuinți

comune, și să caute a se înțelege asupra mijloacelor, prin care s-ar putea aduce realizarea acestora în viitor. Aceste credinți și principii comune să caute cu toții a le răspândi cât se poate mai mult, pentru ca fiecare român ce are o inimă, ce simte legătura adâncă pusă de natură între inima sa și inima celui de același neam, între soarta sa și pământul în care sunt sădite amintirile străbunilor și speranțele copiilor săi, să știe că are ceva de așteptat de la sudoarea frunții sale, că are un bine mai mare de apărat decât interesul traiului său însuși.

Lăsați marginile măiestrite ce șirul istoriei le-au rădicat între noi ! Istoria le va desface cu încetul, precum a și început, și să nu grăbim nimica în astă privință. Deși unirea politică este țelul ultim a oricărui neam și singurul mijloc de a dezvăli tot cuprinsul sufletesc al său, *să nu credem niciodată că aci este totul, și mai cu samă nu că aci e începutul*. Unirea oamenilor, dacă e să fie cu trai, trebuie să se facă întâi prin gând și inimă, apoi, după ce astfel de înțelegere va fi aruncat adânci rădăcini în sufletul celor ce vor să-și unească și alte interese, să pășească și la aceasta. Unirea politică este și o unire de interese de toate zilele, o unire a acelor sfere, unde mai ușor se jignește omul de aproapele său. Deci starea îmbucățită cu care ne aflăm este într-un înțeles priincioasă. Să lucrăm cu toții împreună la răspândirea acelorași credinți și speranțe, să legăm românul din Ardeal cu cel de lângă Prut prin cuget și simțire, și să lăsăm mersului istoriei apropierea tuturor intereselor. Când tot românul va tinde spre un țel, când unirea minții și a inimii va fi încheiată, atunci aceea politică va urma numaidecât din însuși mersul lucrurilor !

Aceasta deci să fie gândirea ce să ne lege împreună aice pe mormântul lui Ștefan cel Mare:

Că toți românii care simt în sine un suflet mai osebit, o inimă mai nobilă, fie ei din orice sferă, fie ei din orice țară, să lucreze neobosit, fiecare în parte și cu toții

împreună, spre aflarea și răspândirea mijloacelor care vor putea să înlesnească înrădăcinarea credințelor, năzuințelor și speranțelor noastre comune în unul și același viitor, și să asigure împlinirea acelui viitor însuși.

Aceasta să fie ideea cea mai presus de orice interese, de orice deosebire în gândire și simțire. Câștigând astfel un mijloc puternic de înțelegere, să căutăm a întinde această înțelegere din ce în ce mai mult între sufletele noastre, de la principiul acel mare, rădăcina vieții însăși, până la ramurile, frunzele și florile ei, restrângând deosebirile între gândiri, simțiri și năzuinți numai la atâta, pe cât e de nevoie pentru însăși propășirea unui popor. Această idee deci să nu rămână numai ca o amintire în sufletele noastre, ci, despărțiți de aice să rămână ca o legătură adâncă ce îndată să ne împingă spre o lucrare comună. Să cercetăm mijloacele prin care s-ar putea aduce la împlinire întruniri periodice ale românilor de pretutindeni, dacă nu din toate clasele societății, cel puțin ale tinerimii studioase. Să nu încetăm de a dezbate prin grai și scrisoare, fără patimă personală, ci numai cu ținta spre adevăr, toate întrebările cele mai însemnate a vieții noastre sociale, politice, economice, pentru a se putea ajunge cu timpul la un adevăr asupra lor. Să ne silim cu toții întru cât e cu putință și să ne înțelegem asupra mijloacelor, pentru cultivarea țăranului – temeliei națiunii –, pentru ca elementul bun atât de mănos răspândit în el să poată ieși la lumină și întrebuința puterile spiritului și a inimii în folosul poporului întreg, iar nu numai în acel a micii sfere a satului în care s-a născut. Să căutăm de înălțarea și întinderea teatrului național, care este până acuma în mare parte mai mult un institut de înjosire decât de înălțare morală, și chiar astfel precum e, restrâns numai pentru o mică parte din poporul întreg... Dar aceste numai spre amintire: căci destul ar fi de a ne îndepărta de aice cu cunoștința clară a ideii ce ne-au adunat. Ea este destul de mare și de frumoasă pentru a împlea sufletele noastre, și mijloacele pentru împlinirea ei sunt tocmai roadele ce

așteptăm să le producă. Cu toate aceste, onorată adunare, nu ne putem despărți de pe mormântul marelui bărbat, fără a cere de la amintirea lui o învățătură, o povățuire pentru lupta ce avem de luptat, căci este o asemănare ascunsă, dar adâncă, între starea de atunci și cea în care ne aflăm, între lupta ce luptă Ștefan cel Mare și cea pe care trebuie să o lupte astăzi partea cea bună a poporului român ! Era și atunci ca și acum o mare mișcare spre neatârănarea și înaintarea poporului; erau și atunci pericole cumplite, dinlăuntru și din afară, ce amenințau aceste scumpe bunuri. Iată pentru ce, în bucuria nespusă ce împlie sufletele noastre, totuși simțim trecând o umbră de durere, precum trecea prin sufletul marelui viteaz, când, întorcându-se învingător din lupte, știa că-i în ajunul unor noi bătălii ! Iată pentru ce ne adunăm noi *astăzi* pe mormântul lui *Ștefan cel Mare*; căci este o pornire a sufletului nostru, care, înțelegând asemănarea stării de astăzi cu starea de atunci, ne împinge a întări legăturile naturii pe mormântul acelui bărbat ce fu mai puternic decât amenințările timpului său. Dar pe timpul lui Ștefan elementul cel bun predomină înlăuntru țării, căci acesta era unit în jurul unui centru, astfel că putea menține înlăuntru țării unitatea, și că lupta se concentra în contra răului din afară. Astăzi, răul e mai mult înlăuntru nostru, din cauză că elementul bun rămâne răzlețit, nefiind un suflet mare în jurul căruia să se concentre[ze] tot ce este mai ales în națiunea noastră. Totuși s-avem speranță, fraților români ! Dacă elementul bun se unește în jurul unei idei, dacă puterile de viață aleargă la întrunire pe mormântul eroilor națiunii, spre a lucra cu un gând, cu o inimă spre binele obștesc, atunci să nu ne temem ! Predominarea binelui și a adevărului va urma în curând lucrării întrunite a elementului bun, și o stare mai liniștită, mai regulată și mai puternică a interiorului ne va mijloci în curând respectarea în afară a națiunii române și propășirea ei spre unul și același viitor. Dacă nu este eroul viu în fruntea noastră, este ideea pentru care s-au luptat. Ea este un soare veșnic arzător pentru oglinzile curate ce pot a-l răsfrânge.

Ștefan cel Mare avea mai mult a se lupta contra pericolelor din afară. Arma sa era fierul; puterea sa, virtutea inimii și brațul neobosit; victoriile sale erau repurtate pe câmpul stropit cu sângele bravilor români. Timpul de astăzi a schimbat totul, și răul și lupta în contra lui. Noi avem să ne luptăm mai mult contra dezbinării, neînțelegerii interioare; arma noastră este pana și graiul; puterea noastră, vârtutea inimii, nu mai puțin trebuincioasă decât pe câmpul de război, și spiritul neobosit; victoriile noastre se vor urma în tăcere, în sfera cea ascunsă a gândurilor omenești. Dar, cu toată această deosebire, rămâne *adânca asemănare a luptei, acuma ca și atunci, în contra unui rău care amenință existența și propășirea poporului nostru*. Adevărurile fundamentale însă rămân aceleași pentru toate timpurile, întru cât se reproduc împrejurări asemănătoare. Când o putere mai mică luptă pentru bine în contra unui mare rău, atunci aceleași adevăruri vor trebui aplicate pentru a reuși, fie lupta pe câmpul de război sau în câmpurile minților. Ștefan cel Mare a reușit în lupta sa, pentru că geniul său a pătruns mijloacele adevărate ce putea să-l ducă la o bună izbândă. Mijloacele noastre vor fi deosebite; caracterul lor însă va trebui să fie în totul același, dacă voim să încununăm și noi cu glorie și reușită lupta ce vom lupta.

Ștefan cel Mare ajunse la țelul său prin neatârnarea sa de alții și încrederea în propriile sale puteri, prin conștiința lămurită a stării în care se afla, în fine, prin lucrarea adânc meditată și totdeauna măsurată după îndemnul împrejurărilor.

Când Ștefan cel Mare își apăra țara, el își punea speranța mai înainte de toate în propriile sale puteri, căci în curând se încredințase cât de puțin tare e acel ce-și sprijină viața pe puterea și ajutorul altora. Acest caracter de neatârnare să-l introducem în spiritul nostru. Să fim ceva prin lucrarea noastră și nu numai prin ajutorul lucrărilor altora. Să nu așteptăm pururea lucrări gata de la alte popoare: să nu

introducem în poporul nostru, pentru a mulțami trebuințele lui, așezăminte străine, ieșite din munca și osteneala altor popoare; să nu traducem veșnic cele de nevoie pentru întinderea și adâncirea cunoștințelor noastre, ci să căutăm a scoate din crierii noștri înșiși cele de trebuință pentru propășirea poporului, precum scotea Ștefan cel Mare din mușchii poporului român însuși puterea pentru apărarea lui... Și dacă uneori trebuie împrumutat ajutorul străin, cum altfel nici că se poate, atunci iarăși să facem ca Ștefan cel Mare, mulțamindu-ne cu cinci mii de secui și două mii de leși, când noi înșine luptăm în număr de patruzeci de mii. Astfel întărind puterea spiritului și a inimii noastre, prin însăși a noastră osteneală, vom câștiga tot atât de sigur lupta în contra elementelor contrare propășirii noastre, precum câștiga Ștefan bătăliile sale asupra dușmanilor din afară.

A doua condiție neapărată a reușitei este că să nu ne înșălăm asupra stării în care ne aflăm. Să nu ne orbim noi înșine prin lingușiri și înălțări peste aceea ce suntem în adevăr. Când Ștefan cel Mare își scăpa poporul întreg prin vitezele sale lupte, când întregul popor înălța rugi fierbinți către cer pentru măritul voievod, acesta, departe de a se mândri de propriile fapte, petrecea după obiceiul timpului de atunci, zile întregi în post și rugăciuni, și nu se orbea asupra primejdiilor ce-l așteptau și de acolo înainte, asupra muncii ce avea încă de muncit pentru a ajunge la țelul său. Să facem asemenea astăzi și noi în felul nostru... La cea mai mică izbândă a faptelor sau spiritului nostru, să nu ne îngâmfăm cu o neiertată zădărnicie; să înțelegem totdeauna unde ne aflăm, cât am lucrat, cât avem de lucrat pentru a ajunge la scopul dorit, și a merita de a fi trecuți cu semnul recunoștinței în analele lucrurilor omenești.

În fine, și aceasta răsună din depărtare peste ruinele secolilor trecuți ca o sfătuire trimisă poporului său iubit de înțelepciunea lui Ștefan cel Mare, să nu ne grăbim întru realizarea scopului nostru. Să nu pripim prin o lucrare

nesocotită mersul împrejurărilor, pentru a nu arunca în o vecinică noapte mândrul viitor ce începe a ne luci. Să lăsăm, pe cât se poate, timpului și împrejurărilor a lucra pentru noi în astă privință, iară noi să ne silim a fi *gata prin puterea și înălțarea dinlăuntru a primi ceea ce viitorul ascunde în sânul său*. Viața întreagă a lui Ștefan cel Mare și testamentul său politic conțin această învățătură. Niciodată Ștefan cel Mare nu se arunca orbiș în luptă, ci totdeauna aștepta ca timpul și împrejurările să asigure rezultatul lovirii sale, care atunci urma ca un fulger. Niciodată el nu se îndoia a sacrifica un bine mai mic, pentru scăparea bunurilor celor mari, a onoarei și existenței poporului său. Lucrarea înceată în interiorul poporului, concentrarea elementului bun, luminarea părții pasive a națiunii noastre, înțelegerea asupra mijloacelor de propășire, asupra mijloacelor de îndepărtare a dezbinărilor ce ne sfâșie, a relelor materiale și morale ce se lătesc molipsitoare înlăuntru nostru – *iată lucrarea ce este menită a așeza temeliile pe care timpul va rădica odată viitoarea Românie*; lucrare înceată dară nesfârșită, ca cea a polipilor ce rădică insule din sânul oceanului, pe care apoi viața își așterne covorul său, iar nu ca cea a furtunilor mării ce înalță într-o clipă cumplitii munți de spumă, ca iarăși să-i cufunde în latul ocean !

Deci, fraților români ! Să avem speranță în viitorul nostru și să lucrăm întru împlinirea lui. Să lucrăm împreună la unirea spiritului și a inimii tuturor celor de același neam, la îndepărtarea relelor ce ne sfâșie înlăuntru nostru. Să fim cu iubire pentru dreptate și adevăr, să avem puterea de a le aduce la împlinire și să luptăm fără încetare contra răului și a minciunii; să fim neatârnați în cugetul și spiritul nostru și să nu ne mândrim de rezultatele dobândite, ci să tindem neconținut a le mări și a le întinde; în fine, să nu grăbim, periclitându-l, un viitor ce va fi sigura urmare și răsplată a unei munci neobosite pentru bine și adevăr.

Iar tu, umbră măreață a lui Ștefan cel Mare, coboară-te în sufletul poporului tău, și cu puterea ta de fier încoardă-i voința spre împlinirea acelor datorii, pe care natura le impune oricărui popor ce năzuiește cătră nemurire !“

Mihai-Eminescu.Ro

